

TARİHİN İZİNDEN COĞRAFYANIN KALBİNE TÜRKLERİN KUTLU YÜRÜYÜŞÜ: KIZILELMA

Gökberk YÜCEL

Dr. Öğr. Üyesi, Bozok Üniv. Siyaset Bil. ve Kamu Yönetimi Bölümü
gokberk.yucel@bozok.edu.tr

Özet

Kızılma, millî şuurunun ve ülkünün veçesi olarak Türk devlet geleneğinin ve Türk kimlik bilincinin kurucu köklerini ve kadim bilgisini oluşturmaktadır. Kızılma bir yandan Türklerin fetih istikâmetini belirlerken aynı zamanda cihan hâkimiyeti yolunda önemli merhaleleri de göstermektedir. Kızılma bu anlamda hem bir millî bilinç hem de Türk'ün muhayyilesindeki, fütûhatındaki coğrafyayı anlatır. Bu bağlamda Kızılma, Türkler için, devletin siyasî ve coğrafi olarak genişletilmesi için yapılan sefer ve fetihlerin manevî aracı ve dinamosu olmuş, cihan hâkimiyeti ülksünün sembolik yönünü ihtiva etmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kızılma, Devlet-i Ebed Müddet, Cihan Hâkimiyeti

Giriş

Kızılma, Türklerin cihan hâkimiyeti yolunda ulaşılacak nihâî hedef ve özlemi simgelemiştir (Yerasimos, 1999: 316). Nitekim Ziya Gökalp, “Kızılma” adlı şiirinde cihan hâkimiyeti ülküsünü ifade ederken Türk fatihlerinin yeryüzüne egemen olmak için gaza yaptığını, Çin’i, Hint’i, Mısır’ı ve Rum’u fethedip nice mekânı başkent kıldığını ama meçhûliyet arz eden Kızılma’ya ulaşamadığını ifade etmiştir. Bu meçhûliyet, Kızılma’nın yokluğundan ziyade, Türklerin her fetihde büyüyen hedeflerinden kaynaklanmaktadır. Nitekim şiirinde bunu “*Zemini mefkûre, seması hayâl, bir gün gerçek, fakat şimdilik masal*” olarak dile getirmiştir (Gökalp, 2015a: 31). Bu bağlamda Kızılma, Türkler için, devletin siyasî ve coğrafi olarak genişletilmesi için yapılan sefer ve fetihlerin manevî aracı ve dinamosu olmuş, cihan hâkimiyeti ülküsünün sembolik yönünü ihtiva etmiştir.

Cihan hâkimiyeti ülküsüne dayanan Kızılma’nın, mitolojik/tarihî temeli, Oğuz Kağan Destanı’ndan alınmıştır. Efsaneye göre, Oğuz Kağan’ın bilge veziri Uluğ-Türük, bir gece rüyasında, gün doğusundan gün batısına doğru giden altın yay ile kuzeye doğru giden üç gümüş ok görmüştür. Rühayı ise Oğuz Kağan’a “*Ey kağanım! Bu rüya sizin için uğurlu olsun, size dirlik versin. Gök Tanrı, rüyamda ne gördüysem, onu gerçek yapsın. Dola duran yeryüzünü, Tanrı sizin soyunuza versin.*” şeklinde tabir etmiştir (Ögel, 2014: 223). Bu hadiseden sonra altın yay, büyük oğulları olan Bozokların, üç gümüş ok ise Üçokların uhdesinde olmuştur. Yayın gün doğusundan gün batısına doğru ilerlemeyi simgelemesinden kaynaklı sahibine yeryüzünün hükümdarı olma yetkisini vermiş ve böylece hükümdarlık otağı, Oğuzların Bozok koluna verilmiştir (Ögel, 2014: 224). Bu husus, cihanşümül bir iddiaya da dayanmaktadır.

Bu bağlamda, gök kubbenin başladığı yerden bittiği yere kadar olan bütün toprakların, dirlik ve nizam için Türklerin idare ve sevkine âmil kılındığına inanılmıştır. Dolayısıyla, Türk cihan hâkimiyeti mefkûresi, doğuda meskûn olan Türklerin, batıya doğru

ilerleyişlerinin zihinsel motivasyonunu da ortaya koymaktadır. Batı'ya doğru ilerleyiş, Türklerin Kızılma'sı olmuştur.

Devlet-Kimlik Özdeşliği: Devlet-i Ebed Müddet

Türk toplumunda teşkilâtlı ve disiplinli olmak, zorlu coğrafya koşullarında güvenliğin tesis edilmesi ve yaşamın idame edilebilmesi için zaruret ihtiva ederken bu husus, Türk kozmogonisinde ve kozmolojisinde kâinatın ve dünyanın yaratılışında Tanrı'nın varlığına dayandırılmıştır. Dolayısıyla devletli olmak, Tanrı nizamının yeryüzünde tesis edilmesi ve idamesi için verili bir düşünce hâlini almıştır. Göktürk Kitabeleri'nde, devlet sahibi olmanın ontolojik sebebi şu şekilde ifade edilmiştir (Bilge Kağan Abideleri, DC: 2-3):

“Üstte mavi gök, altta yağız yer kıldıkta, ikisi arasında insanoğlu kılınmış. İnsanoğlunun üzerine ecdadım Bumın Kağan, İstemi Kağan oturmuş. Oturarak Türk milletinin ilini, töresini tutuvermiş, düzene sokuvermiş. Dört taraf hep düşman imiş. Ordu sevk ederek dört taraftaki milleti hep almış, hep tâbi kılmış.”

Bu bağlamda, bir nizam üzerine yaratılan gök ve yerin, dahi arasında yaratılan insanoğlunun sevk ve idaresi ilahî bir görev olarak kabul edilmiştir (Ögel, 2016: 36). Hem İslâm öncesi devirde hem de İslâmiyet'in kabulü sonrasında yeryüzünde adaletin tesis edilmesi, düzen ve suhuletin sağlanması için devlet gücüne ihtiyaç duyulmuş, hatta daire-i adâlet düşüncesiyle bu anlayış, Osmanlı Devleti'nde en üst mertebeye ulaşmıştır (Bıçak, 2013: 289-291).

Oğuz Kağan Destanı'ndan Göktürk Yazıtlarına, Kutadgu Bilig'den Aşıkpaşaoğlu'na kadar Türk siyasî ve içtimâî hayatını anlatan bütün yazıtlar ve eserler, Türklerde devletin, dünyanın başlangıcından sonuna kadar yaşayacağı ve yaşatılması gerekliliği üzerinde durulmuştur. Bu bağlamda devlet düşüncesi, devlet-i ebed müddet yani Türk devletinin ilelebet var olacağı düşüncesini barındırmıştır. Bunun yanı sıra, baki devlet düşüncesi, manevî bir üstünlük olarak görülmüştür. Bilge Kağan'ın hükümdar oluşundaki Tanrı iradesi, Yavuz Sultan Selim'in Mısır seferinde de kendisini göstermiştir. Törenin tatbik edilmesinde ve adâleti sağlamasında zafiyete

düşülmediği takdirde, Türklere verilmiş manevî üstünlüğün berdevam olacağı vurgulanmıştır (Turan, 1980a: 43).

Devletli olmak, Türk toplumu için aynı zamanda millî bir kimliğe sahip olmanın yegâne unsuru olmuştur. Diğer bir tabirle, Türklüğün asabiyeti devlet sahibi olmaktır. Türklerde devletin idarî ve hukukî şemsiyesi altında bulunan ve teşkilâtli bir şekilde yaşayan topluluğa millet denilmiş; Türk kimliği devletten ayrılmaz bir parça olarak görülmüştür (Duralı, 2015: 113). İllerin siyasî bir müttehede olduğuna dikkat çeken Gökalp (2015b: 176) de, il tutan ve diğer budunlar arasında hâkimiyeti sağlayan topluluğun “ak budun”; devletin hukukî ve idarî şemsiyesi altında bulunmayan topluluğun ise “karabudunlu” olduğunu ifade etmiştir. Nitekim, Göktürk Kitabeleri’nde birlik içerisinde, bağımsız bir şekilde yaşamalarının yegâne yolu Türk devletine tabi olmaktan geçtiği şu şekilde anlatılmıştır (Bilge kağan Abideleri, KC: 1-3):

“Tanrı gibi gökte olmuş Türk Bilge Kağanı, bu zamanda oturdum. Sözümü tamamıyla işit. Bilhassa küçük kardeş yeğenim, oğlum, bütün soyum, milletim, güneydeki şad beyleri, kuzeydeki tarkanlar, buyruk beyleri, Otuz Tatar, ... Dokuz Oğuz beyleri, milleti! Bu sözümü iyice işit, adamakıllı dinle: Doğuda gündoğusuna, güneyde gün ortasına, batıda gün batısına, kuzeyde gece ortasına kadar, onun içindeki millet hep bana tâbidir. Bunca milleti hep düzene soktum.”

Bu düstur devleti besleyen ata kültü ve evliya kültleriyle referans edilmiştir. Devlet, ataların mirası ve uluların duasıyla teşkil etmiş, törenin ve geleneğin vücut bulmuş bir kimlik formu olmuştur. Hoca Ahmet Yesevi Hazretleri’nden Sarı Saltuk’a, Hacı Bektaş Veli’den Yunus Emre’ye pek çok evliya ve velinin Allah’ın davası yolunda, Türk devletine ve hakanlarına manevî destek verdikleri düşünülmüştür. Hatta beylikler dönemi Anadolu’da dağılan siyasî otoritenin ve bozulan düzenin, içtimaî yaşamda çözülmeye sebebiyet vermemesi için Ahilik teşkilâtı büyük rol oynamıştır (Turan, 1980b: 458). Nitekim, Osmanlı Devleti’nin kuruluşunda Şeyh Edebali’nin Osman Bey’e verdiği destek, siyasî otoritenin yeniden tesis edilmesinde manevî motivasyon sağlamıştır. Yine,

Osman Bey'in sabaha kadar Kuran-ı Kerim'in karşısında sabahlaması mukabilinde ona "kıyamet gününe kadar sürecek ulu bir devletin ihsan eylesmesi" müjdelenmesi devlet-i ebed müddet şuurunun açık bir göstergesidir (Bıçak, 2013: 293).

Cihan Hâkimiyeti: Cihanşümül Devlet Telakkisi

Türklerin İslâmiyet'i kabulüyle beraber, devlet-i ebed müddet düşüncesi, din ve hayır yolunda gaza ve cihad yapma motivasyonu ile daha da güçlenmiştir. Bu bağlamda, devletin bekası, cihan devleti kurma amacıyla özdeşleştirilmiş ve Türk orduları, nizamı ve adâleti sağlamak üzere Allah'ın galip ordusu olarak addedilmiştir. Mamafih, Türklerin, Allah'ın askeri ve dünyanın hâkimi olduğu, Allah'ın dünya idaresini onlara verdiği Kaşgarlı Mahmud'un "Divan-ı Lugatü Türk" eserinde de geçmektedir. Sultan Sencer döneminde Mevr'de doğan Fahreddin Mübarek Şah da Türklerin coğrafi yayılışından hareket ederek, cihan devleti kurma amacına sahip olduklarını ifade etmiştir. Benzer bir şekilde, 13. yüzyıl coğrafyacılarından Yakut da Türklerin ata toprakları, "Arz'üt Türk" yani Türkistan'dan çıkarak Bizans sınırlarına dayanmalarının, Türk fetihlerinin cihan hâkimiyeti düşüncesiyle gerçekleştiğini dile getirmiştir (Turan, 1980b: 269).

İslâm adına yapılan sefer ve fetihlerde, Allah'ın inayeti ve evliyaların dua ve desteğinin alınması, ilahi bir meşruiyete dayanma gayretinin de bir göstergesidir. Bu sebeptendir ki Türklerde devlet, "Âli" yani yüce kılınmış olup; üstte mavi gök çökmediği, altta yağız yer delinmediği sürece Türk ilinin ve nizamının bozulamayacağı ifade edilmiştir. Bu husus, Osmanlılar devri için, Münecimbaşı Ahmet Dede'nin kitabında şöyle geçmiştir (Bıçak, 2013: 296):

"Allah bu devleti dünya durdukça payidar kılsın. Duamı kabul eyle ey her an kâinata tasarruf eden Allah'ım. Uğurlu gelsin de zaman onunla sona ersin diye, Osmanlı Devleti'ni kitabımın son kısmında zikrettim."

Türk tarihinde, Bozok koluna mensup bütün beylikler, yeryüzünde il tutma, Allah'ın adaletini tesis etme ve nizamı sağlama yetkisinin kendisinde olduğu iddiasını taşımıştır. Mamafih, Osmanlı Beyliği de

bu iddiayı taşımakla beraber Anadolu coğrafyasında dağılmış bütün beyliklerin hamiliğini üstlendiğini iddia etmiştir. Hüseyin Nihâl Atsız'dan nakille Aşıkpaşaoğlu tarihinin birinci babına bakıldığında, Kayı Boyu'nun şeceresi, Nuh Peygamber ve oğlu Yasef'ten başlayarak Oğuz Kağan ve oğlu Gök alp, Ertuğrul Gazi ve oğlu Osman Gazi'ye kadar silsile hâlinde devam etmiştir (2015: 14). Soy silsilesinin Nuh peygamberden başlaması, İslâm inancının tesiri; Oğuz Kağan'a dayandırılması ise ata kültürünün temel alındığının göstergesidir. Bunun yanı sıra, ağaç ve altın ışık metaforları da Osmanlıların kut alarak il tutmasında ve cihan hâkimiyetinin ülküsünün varisi olmasında yer tutmuştur.

Aşıkpaşaoğlu Tarihi'nin 4. Babında, Osman Gazi'nin rüyasında cihan devletinin doğuşu müjdelenmiştir. Osman Gazi rüyasında, Şeyh Edebali'nin koynundan doğan ayın Osman Gazi'nin koynuna girdiğini, koynundan girdiği demde göbeğinden gölgesinin dünyayı tutacağı bir ağacın çıktığını görmüştür. Gölgesinin altında dağların dibinden sular çıkmış ve bu sular pek çok kişinin işlerini görmüş, bağını, bahçesini, çorak toprağını yeşertmiş, bereketlendirmiştir. Şeyh Edebali bu rüya üzerine, "*Oğul, Osman!, sana müjdeler olsun ki Hak Teala sana ve nesline hükümdarlık -kut- verdi. Mübarek olsun.*" diyerek kızı Malhun Hatun'u Osman Gazi'yle evlendirmiştir (Atsız, 2015: 19-20). Yer ve göğü birleştiren dünya ağacına dayanan evren tasavvuru, bu hadisede de tekrarlanmış ve ağacın gölgesinde kalan yeryüzünün tutulması devletin varlığına ve amacına işaret etmiştir (Bıçak, 2013: 294). Bunun yanı sıra, ışıkla gelen evlilik, diğer destanlarda olduğu gibi Allah'ın iradesinin tecellîğâhı olarak algılanıp yeni bir dünyanın muştucusu olmuştur. Bu bahis, aynı zamanda dağınık Türkmen aşiretlerinin toparlayacak merkezi gücün Osmanlılar olduğu görüşünü de kuvvetlendirmiştir (Divitçioğlu, 2015: 70-71). Kızılma yolu, Saltukname'de, Hz. Muhammed (s.a.v)'in I. Murad'ın rüyasına teşrihi ve O'na, Edirne'nin fethiyle cihan hâkimiyetini müjdelemesi menkıbesinde de görülmüştür. Edirne'nin yer tutulacağı, sonrasında her daim gazaya hazır olunması, doğunun ve batının, güney ve kuzeyin, denizlerin

fethedileceği, Osmanoğlu neslinin Kızılma'yı ulaşacağı ve âleme hükmedileceği Hz. Peygamber tarafından muştulanmıştır (Yerasimos, 1999: 312).

Kızılma'nın erişilmesi güç bir ideal olması, Türklerde fetih ve gaza aşkının devamlılığını da sağlamıştır. Bu yönüyle, Kızılma, Türklerin fetih istikametini belirlerken aynı zamanda cihan hâkimiyeti yolunda önemli merhaleleri de göstermektedir. İstanbul'un fethi bu yönüyle, Müslüman Türk devletlerinin Kızılma'sı olmuştur. Bunun yanı sıra, Hz. Muhammed (s.a.v.)'in hadis-i şerifine mazhar olma düşüncesi, bu ideale ulaşmada daha güçlü bir motivasyon sağlamıştır.

İstanbul'un fethine ilişkin Kızılma ideali sadece manevî atmosferinin yanında somut bir zemini de teşkil etmiştir. Ayasofya'nın önünde at üstünde bulunan Justinianus'un sağ elindeki kızıl kürenin, İstanbul'un ve dahi dünyanın hâkimiyetine işaret ettiğine inanılmıştır. Mamafih, bu küre sayesinde İstanbul'un Bizans'ta kaldığına ve kürenin Hıristiyan dünyasına uğur getirdiğine inanılmıştır. Yalnız, 14. yüzyılda, heykelin ve kürenin düşmesiyle İstanbul'un düşeceği ve Hıristiyanların dünya hâkimiyetini kaybedeceği korkusu ve inancı hâsıl olmuştur. Nitekim İstanbul'un düşmesinden sonra Kızılma, Roma'daki St. Pierre'nin kubbesine yani Katolik dünyanın merkezine intikal etmiştir (Turan, 1980b: 365).

Kızılma'ya benzer bir mitoloji Batı mitolojisinde de görülmüştür. Büyük İskender'in kendine yaptırdığı altın elma ile Melchior'un İsa Peygamber'e verdiği elmanın aynı olduğu ve elmanın Hıristiyanlık dünyasının hamiliğini temsil ettiği mitolojik kaynaklarda yer almıştır. Altın elmanın Köln'de olması sebebiyle, Bizans'ın yıkılmasından sonra Almanlar, Roma'nın tek varisi konumunda olmuşlardır. Bu bağlamda, Batı'da, Türklerin adım adım batıya doğru ilerleyerek Köln'ü fethedeceği ve Hıristiyanlık âlemine son vereceği korkusu hâsıl olmuş, Türklerin ilerleyişinin durdurulması için Germen İmparatorluğu'nun desteklenmesinin

gerekliliği vurgulanmıştır (Yerasimos, 1999: 310-311). Görüldüğü üzere, batı kaynaklarında Türklerin Kızılma'sı, Köln şehrinin fethi ve Hristiyanlığın yok edilmesi şeklinde tahayyül edilirken; İskender'in altın elması metaforu ile Batı âleminin kurtulacağına inanılmıştır. Almanların, Katolik dünyasının umudu ve Roma'nın varisi konumunda olması, Kanuni Sultan Süleyman döneminde, seferlerin İtalya merkezliliğinden çıkarılarak Almanya merkezli olması gerekliliğini ortaya koymuştur. Dolayısıyla Roma Papalığına hâkim olabilmek için Kanuni Sultan Süleyman döneminde, Beç yani Viyana şehri, Türklerin yeni Kızılma'sı olmuştur.

Sonuç

*Destiye kurşun atar, keçeğe kılıç çalar,
Kızılma'ya dek gideriz!*

Devlet-i Âliyye'nin gaza ve fetih motivasyonunda Kızılma düsturu aynı zamanda, yeniçerinin manevî iklimine de tesir etmiştir. Örneğin Osmanlı Hakanlarının Eyyüp Sultan Camii'nde kılıç kuşanmasından sonra, Şehzade Camii'nin karşısındaki kışlaya gelerek Yeniçeri askerlerini "Kızılma'da yine görüşeceğiz" diyerek selamlaması, bu şuurunun göstergelerinden biri olmuştur (Yerasimos, 1999: 318).

Bugün Suriye'nin kuzeyinde PKK/PYD terör unsurlarına karşı yürütülen Fırat Kalkanı ve Zeytin Dalı operasyonlarında Türk askerinin "yol nereye?" sorusuna verdiği "Kızılma'ya" cevabı, tarih şuurunun kültürel kodlarıyla zihinlerimizde taze olduğunun nişânesidir. Bu bağlamda, Kızılma, millî şuurunun ve ülkünün veçhesi olarak, Türk devlet geleneğinin ve Türk kimlik bilincinin kurucu köklerini ve kadim bilgisini oluşturmaktadır. Türk varlığının devletle birlikte önemli sac ayaklarını teşkil eden Kızılma, behemehâl adâlet üzere yürüme ve davranma refleksinin anlamlı ve şuurulu bir düşünce ve eylem güzergâhını oluşturmaktadır.

Kaynakça

- Atsız, H. N. (2015). *Aşıkpaşaoğlu Tarihi*. 5. Baskı. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Bıçak, A. (2013). *Türk Düşüncesi I*. 2. Baskı. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Duralı, T. Ş. (2015). Türklük Tarihi Devlet Tarihidir. *Düşünce Dergisi* (3): 112- 129.
- Divitçioğlu, S. (2015). *Osmanlı Beyliğinin Kuruluşu*. İstanbul: Alfa Basım Yayım.
- Ergin, M. (2003). *Orhun Abideleri*. 49. Baskı. İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
- Gökalp, Z. (2015a). *Kızılelma*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Gökalp, Z. (2015b). *Türk Medeniyeti Tarihi*. 2. Baskı. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Ögel, B. (2014). *Türk Mitolojisi*. Cilt 1. 6. Baskı. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Ögel, B. (2016). *Türklerde Devlet Anlayışı*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Turan, O. (1980a). *Tarihin Akışı İçinde Din ve Medeniyet*. İstanbul: Nakışlar Yayınevi.
- Turan, O. (1980b). *Türk Cihan Hâkimiyeti Mefkûresi Tarihi*. 6. Baskı. İstanbul: Nakışlar Yayınevi.
- Yerasimos, S. (1999). Ağaçtan Elmaya: Apokaliptik Bir Temanın Soyağacı. *Cogito: Bizans*. ss.291-332.